

“เถราภิเษก” พิธีเลื่อนสมณศักดิ์เมื่อครั้งโบราณ

เราชาวอีสานมักเรียกภิกษุผู้บวชใหม่ว่า “หม่อม” แต่ถ้าได้ผ่านการ “สด ทรง” ตาม ประเพณีพิธีกรรมที่เรียกเป็นทางการว่า “เถราภิเษก” แล้ว ก็จะได้เลื่อนชั้นเป็น “สมเด็จพระ”, “ครูบา”, “ญาณาท่าน”, “ญาณครู”, “ญาณาย” ตามลำดับ *(1)

สด ทรงกับคำว่า รด - รดน้ำ—สร้งน้ำ พิธีสถาปนาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระภิกษุเรียก “เถราภิเษก”, รดน้ำเป็นคู่ผ้าตัวเมียกันเรียก “อภิเษกสมรส” (แหม...เรื่องกิเลสนี้ใหญ่โต จังนะ), รดน้ำพระธรรมคาเรียก “สร้งน้ำ”, รดน้ำญาติผู้ใหญ่เรียก “รดน้ำขอพร”, รด น้ำเด็กเรียก “รดน้ำให้พร”, ถ้าคนเข้าฝึกจิตภาวนาปฏิบัติธรรมฟังพระเทศน์ เอาธรรม ล้างสมอง ล้างกิเลสอยู่ 7 วัน 7 คืน เพียรเอาสติปัญญาจรดรดล้างใจจนใสสะอาด ปราศจากกิเลสเรียก “พุทธาภิเษก”, ถ้าเทศน์เฉยๆ โดยไม่มีการปฏิบัติด้วยเรียก “เสก เป้า”, (เป้าหรือ เปลาๆ แปลว่า ว่างๆ เฉยๆ ไม่มีค่าอะไรเลย)

สิทธิแห่งการเข้าสู่พิธีเถราภิเษก ครั้งแรกต้องเป็นภิกษุผู้มีอายุพรรษาอย่างน้อย 4 พรรษาบริบูรณ์(อยู่ในให้อายุพรรษาคณนาคนเดียว) และหลังจากนั้นจะกระทำอีกซ้ำแต่ละครั้ง มักนิยมให้ห่างกัน 4 ปีขึ้นไป จะไม่มีการสอบเลื่อนชั้นความรู้อย่างเช่นที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ แต่จะเน้นภูมิธรรม ความหนักแน่นในพรหมจรรย์ การประพฤติตนอยู่ในธรรม วินัยสมณะสารูป เป็นที่พึงพอใจให้กับชุมชน สร้างวิถีความสุขให้กับสังคมได้

เมื่อคณะศรัทธาสาธุชน ในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้การยอมรับนับถือในคุณธรรม ในวิญญูติ อายุพรรษาของภิกษุรูปใดแล้ว ก็จะมีการพิจารณาปรึกษาหารือประชุม “ชาวค์เสียง” ลงมตินำความเห็นชอบนั้นเสนอต่อพระเถระผู้ใหญ่ชั้นปกครองต่อไป... ในอาราม หนึ่งๆ จะไม่นิยมสดทรงพร้อมกันทีเดียว 2 องค์ จะให้เข้าพิธีเลื่อนชั้นปีละองค์เท่านั้น

เมื่อที่ประชุมหมู่สงฆ์ให้ความเห็นชอบยอมรับ ก็จะแจ้งความเห็นที่เป็นมตินั้น กลับมายังชุมชนต้นเรื่อง “บอกบุญ” ให้แสดงมุทิตาสาธุการ เตรียมจัดงาน “บุญกอง สด” ได้ ตามวันเวลาที่ท่านมอบอุกฤษ์มาให้นั้น

พิธีกรรมนี้ถือว่ายิ่งใหญ่มาก เพราะเป็นฉันทานุมัติทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสน จักร แม้จะเป็นเพียงระดับท้องถิ่นก็ตาม แต่พิธีกรรมนี้จะเต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมนี้เกิดขึ้นในท้องถิ่นใดความภาคภูมิใจก็เกิดมีได้ในท้องถิ่นนั้น... พระดี , พระผู้

เป็นหลักกรรมของสังคม พระผู้มีความหนักแน่นในศาสนาได้บังเกิดขึ้นแล้ว ท้องถิ่นจะมีชื่อเสียงจะขจรขยายออกไปทั่วทิศานุทิศว่าเขาสามารถทำพุทธเกษตรเพาะพันธุ์หน่อพุทธางกูรให้กับพระพุทธศาสนาได้แล้ว พระรูปนั้นจะได้รับการยอมรับจากสังคมใกล้เคียง จะได้รับโอกาสถูกอาราธนาไปเผยแพร่พระธรรมได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

เวลาเทศกาลที่นิยมทำกัน มักจะเป็นช่วงเดือน 4 หรือเดือน 6 นับตามจันทรคติ และเอาฤกษ์ข้างขึ้น มักจัดร่วมกับประเพณีงานอื่นๆ ด้วย เช่น บุญผวาส บุญบั้งไฟ... อานิสงส์การทำบุญกองสด จะมีผลมากเทียบเท่ากับการทำบุญกฐินหรือบุญพระเวสสันดรกันเลยทีเดียว แต่ที่สำคัญกว่าก็คือจะได้ทำบุญกับ“พระที่ใช่” พระที่ถูกคัดสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ทั้งภิกษุที่ได้รับการสดสงฆ์ ทั้งพระเถรอาจารย์ที่ได้นิมนต์มาร่วมงานล้วนเป็นผู้เคยผ่านเถรภิเษกมาแล้วทั้งนั้น จึงจัดได้ว่าเป็นบุญเขตถือเป็นเนื้อนาบุญอันดีเยี่ยม ทุกคนจึงไม่ลังเลใจที่จะร่วมทำบุญกับพระสุปฏิปันโนเหล่านี้ รวมถึงพระเถรและญาติธรรมผู้ติดตามอีกจำนวนไม่น้อย

บทพระสูตรหรือพระคาถาที่นำมาสวดประกอบพิธี “ปลุกเสกคนให้เป็นพระ” หรือ“คาถาสมมุติพระ”ได้แก่ คาถาไชยน้อย หรือที่นิยมเรียกกันว่า“สวดมงคลลาว” บทสุโข...บทนะโม เม...สุนันตุ...ชยปริตร...ฯลฯ

ภาษาที่ใช้นิยมออกเสียงเป็นสำเนียงของแต่ละท้องถิ่น เช่น เหนือ อีสาน กลาง ลาว เขมร... บทอาราธนาพระปริตตมงคลหรืออาราธนาเจริญพุทธมนต์คาถาประกอบพิธี ก็จะมีคำเฉพาะ อาทิ อุภาสะ อุภาสะ ชะยันตุ ะวัง ชะยะมังคะลา ชะยะมะหามงคลจิต ตะมงคล...ฯ

เครื่องประกอบพิธี ชาวบ้านจะแสวงหาด้วยความพิถีพิถัน ประคองหนึ่งว่าพิธี หลวงยังใจอย่างงั้น ไม่ว่าจะเป็นครอกไม้รูปเทียน ผ้าไตรจีวรชุดครองเปลี่ยนถ่าย การจัดแต่ง “โองสร่งน้ำ” (รงน้ำ) ซึ่งชาวบ้านมักจะทำเป็นรูปพญานาคพันน้ำ, ในที่บริเวณเดียวกันนั้นก็จัดทำซุ้มสี่เหลี่ยมล้อมรอบด้วยหญ้าคาหรือผ้าอุโป สำหรับเป็นที่เปลี่ยนถือครองผ้าใหม่

น้ำที่นำมาใช้เป็นน้ำมนต์สดสงฆ์จะนำมาจากบ่อน้ำ 9 แห่ง เวลาของการไปตักก็เฉพาะตอนเช้ามีด ก่อนใครอื่น ก็ต้องเป็นน้ำแรก ต้องตักเป็นรายแรกของวันนั้นเท่านั้น เอาใส่หม้อดิน 9 หม้อ นำไปตั้งต่อหน้าพระสวด 9 องค์ ที่มีเทียนประจำจุดหยดทำพิธี

ปลูกเสก หม้อแต่ละใบจะถูกคล้องร้อยด้วยหวายพิธี 9 เส้น มีหูไว้สำหรับพราหมณ์พิธี ใช้หาบจากหอพิธีสู่โองสรง

ไม้อันที่นำมาใช้ก็ต้องเป็นของที่เคยใช้ในการประกอบพิธีนี้มาก่อนเท่านั้น จะทรงไว้ซึ่งความขลัง หากไม่มีก็ต้องไปหาหีบยืมจากอวาสอื่นมาก่อน แต่ถ้าหาไม่ได้จริงๆก็ต้องให้ผู้แก่เฒ่าผลิตขึ้นในวันนั้น จะใช้ทั้งหมด 4 ตัว, อีกหนึ่งหม้อพราหมณ์พิธี ผู้เป็นหัวหน้าจะเป็นผู้อุ้มหรือหิ้วไปเอง

สิ่งหนึ่งที่สำคัญและจะขาดเสียมิได้คือไม้เท้า อันนี้ก็เช่นกันเป็นของประกอบพิธี ที่ใช้ถือสืบต่อๆ กันมา ประธานเถรอาจารย์จะใช้ถือแล้วยื่นในห้องคัชคสรงจับเพื่อเดินตาม ไปสู่โองสรง ซึ่งจะตั้งอยู่ในปะรำพิธีกลางแจ้ง เป็นพื้นที่ที่บรรจุมหาชนได้เป็นจำนวนมาก ไฮไลท์ของงานก็อยู่ตรงนี้แหละ ฟุ่ชนจะนั่งออรวมตัวกันเพื่อรับชมพิธี ชื่นชม บารมีกันอยู่ ณ บริเวณที่แห่งนี้

เถรอาจารย์ผู้เฒ่าจะค่อย ๆ บรรจงเดินมาด้วยอาการสำรวม แขนซ้ายสะพายย่ามมือขวาถือไม้เท้าจงกฤษผู้ที่ได้รับการสมมุติเลื่อนชั้นพลับเดินตาม ราชทางเรียงรายด้วยชายฉกรรจ์แต่งตัวสุภาพเรียบร้อย ที่ศรัทธาหมอบกราบกราบเหยียดตัวลงกับพื้นไปในทิศทางเดียวกัน หวังเอาตัวทอดเป็นสะพานให้เถรอาจารย์ทั้ง 9+1 เหยียบเดินข้ามไป*(2)

พระเถระที่ถูกนิมนต์เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมใน 9 รูปนั้นก็เช่นกัน ต้องเป็น "พระเถรอาจารย์" ผู้มีอายุพรรษาของแล้วมากกว่าผู้ได้รับการเถรภิษจะน้อยกว่าไม่ได้เด็ดขาด ดังนั้นเจ้าภาพในฝ่ายฆราวาสจึงจำเป็นต้องไปแสวงหานิมนต์พระเถระ, มหาเถระ ที่อยู่ในอวาสต่างถิ่นดินแดนห่างไกลเพื่อมาประกอบพิธี ต้องจัดเตรียมเจ้าหน้าที่ผู้มีศีลมีธรรมคอยรับคอยส่ง ซึ่งในสมัยโบราณนั้นถือว่าลำบากมาก...

เกวียน รถเข็น รถม้า คานหาม ฯลฯ พระเถระบางรูปที่มีร่างกายสังขารแก่เฒ่า ลำบากเรื่องการเดินทางท่านก็จะไม่รับอาราธนา หรือบางรูปที่ติดกิจนิมนต์อื่น สงฆ์ไม่ครบองค์ 9 พิธีกรรมนี้ก็จักไม่สามารถเกิดขึ้นได้

การจัดเตรียมชุมนุมเสนาสนะที่พักอาศัย กัดดาอาหารหวานลาว น้ำสรง น้ำใช้ น้ำฉัน, การจัดเตรียมเจ้าหน้าที่คอยต้อนรับคณะสงฆ์ที่มาร่วมงาน แยกสาธุชนที่มาร่วมแสดงมุขิตาสักการะแซ่สร้องสาธุการก็อีกส่วนหนึ่ง รวมถึงต้องร่วมกันพัฒนาที่อยู่อาศัยครัวเรือน ถนน ชุมชนหมู่บ้าน ถนนหนทาง พัฒนาวัดวาอวาส ประดับตกแต่งธงทิวอันเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ ซึ่งภารกิจดังกล่าวต้องอาศัยบุคคลจำนวนมากไม่น้อย และที่สำคัญ

ต้องมีศีลมีธรรม มีความอดทน มีความสามัคคีที่ดีเลิศ แต่ “ครุบา” ที่จะถูกเรียกต่อไปนี้ ปัจจุบันหมายถึงพระบวชใหม่หรือ “พระนวกะ” ซึ่งแปลว่าผู้ใหม่, คนเพิ่งบวชหรือผู้กำลังถูกฝึก... แต่หากอยู่นานเกิน 5 ปีขึ้นไปเรียก “อาจารย์” หรือ “มัชฌิมะ” ... หากถึง 10 พรรษาหรือเกิน 10 แต่ยังไม่ถึง 20 เรียก “เถระ” แต่ถ้ามั่นคงเกิน 20 พรรษาขึ้นไป เรียก “มหาเถระ”

“ครุบา” หากยังไม่ถึง 5 พรรษาเขาจะให้ที่อยู่ฝึกกรรมฐานในสำนักกับอุปัชฌาย์ อาจารย์ฝึกฝนตรวจสอบอารมณ์ปฏิบัติกับผู้รู้ผู้ชำนาญก่อนห้ามออกไปฝึกฝนลำพังตนคนเดียวโดยเด็ดขาดเพราะถือว่ายังต้องฝึกหัดตัดนิสัยเดิมถอนนิสัยอุปนิสัยใหม่จากอุปัชฌายาจารย์ผู้บวชให้เท่านั้น

วัตรปฏิบัติที่เคยยึดถือกันมาจะไม่นิยมนุญาตให้พระบวชใหม่ออกไปฝึกจิตหรือบำเพ็ญกรรมฐานเพียงลำพังผู้เดียว เพราะจะทำให้หลงอารมณ์ หลงนิมิต คิดวิปัสสนูปกิเลส วิปริต วิปลาस สำคัญมั่นหมายอัตตาตัวตน ทำตนเป็นเกจิอาจารย์ขลังศักดิ์สิทธิ์ บอกรบให้หาย กลายเป็นนักบวชนอกพุทธธรรมไป... หรือแม้จะเดินถูกทางแต่ก็จะเกิดความประมาทโยกโย้ไอ้อ้อเผลอไถลลื่นออกนอกเส้นทางอรหิมรรคไป...*(3)

พระพุทธองค์ ท่านได้ตรัสสั่งสอนถึงมูลเหตุความเสื่อมของภิกษุ ผู้กำลังเดินทางไปสู่นิพพาน แต่ไม่อาจถึงเป้าหมายด้วยเพราะสาเหตุ 8 อย่าง ได้แก่

1. ความเป็นผู้พอใจในความก่อสร้าง
2. เป็นผู้ชอบพูดคุย
3. เป็นผู้ชอบหลับนอน
4. เป็นผู้ชอบคลุกคลีกัน
5. ไม่ชอบสำรวจควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
6. ไม่รู้ประมาณในการกิน
7. ชอบความสะดวก สนุก สุข สบายกาย
8. ชอบคิดหาแต่เรื่องที่จะทำ , คิดขยายกิจการงานทำออกไปเรื่อย ๆ

สาเหตุเหล่านี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสำหรับภิกษุผู้กำลังมุ่งหน้าสู่นิพพาน, นวกะหรือครุบาจึงจำเป็นต้องฝึกฝนตนให้รู้ตัว รู้กาย รู้ใจ รู้มรรค รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล รู้หมู่คณะ

ไม่เพียงแต่ผู้ที่อยู่ในธรรมวินัยนี้ไม่ถึง 5 พรรษา แม้ผู้บรรลุนิติภาวะแล้วก็ยังจำเป็นต้องอยู่กับครูอาจารย์ เพื่อฝึกอริยประเพณีจนบรรรมเนียมสมมุติธรรมของสมณะ เพื่อเจริญความประพฤติให้แวววาวงดงามเป็นเพชรน้ำเอก ในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด

เหตุอีก 5 ประการที่ครูบาไม่ควรได้รับการปล่อยปะละเลยให้ออกจากหมู่คณะ ไปอยู่ผู้เดียว ได้แก่

1. เรายังไม่พอใจในชีวิต เรืองนุ่งห่มตามมีตามได้
2. เรายังไม่รู้จักประมาณในโภชนาหาร
3. เรายังไม่รู้จักพอประมาณในเสนาสนะที่อยู่อาศัย
4. เรายังไม่รู้ประมาณในยารักษาโรค
5. เรายังมีความครุ่นคิดติดอารมณ์ในสิ่งของวัตถุอันเป็นที่น่ารักใคร่พอใจอยู่มาก

วาสนา ความเคยชิน อุปนิสัย ความเคยตัว สะสมบ่มเพาะเชื่องจนเป็นอุปนิสัยฝังรากลึกอยู่ในจิต แสดงออกมาทางจรตจก้าน ทั้งหลายทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการสังเกตเฝ้าดู การเรียนรู้ อบรมชี้แนะจากทั้งปัญญาตนและสังคัมพรหมจรรย์รอบข้างประคับประคอง , อบรมภายในส่วนเป็นวัฒนธรรมระเบียบวินัยเรียก “ภาวิตกาย” อบรมจิตใจสิ่งแปลกปลอมออกนอกพื้นที่ให้มีความว่างเปล่า สะอาด สว่าง สงบถึงที่สุด เรียก “ภาวิตจิต” อบรมทั้งสองส่วนพร้อมกันได้ ประคองกายวาจาที่เกิดมาแต่ความปรกตจิตเรียก “ภาวิตศีล”

เห็นมามากมายหลายหลากสำหรับผู้หลงตนว่าเป็นคนเก่ง อยากออกไปอยู่นอกคอก (ในที่สุดก็ต้องโดนเสือกิน) อยากปลีกวิเวกอยู่ตัวคนเดียว ใหม่ ๆ ก็ดูเข้าท่า แต่พอนานไปอะไร ๆ ก็คืนสภาพ ความขยันก็กลายเป็นขี้เกียจ ความสันโดษก็กลายเป็นความมักมาก จากครูบาก็กลายเป็นญาติ เป็นครูบาบ่มแก่สไปเลยก็มี ดังคำกล่าวที่โบราณว่าไว้ “บวชใหม่ๆ อยู่ใกล้นิพพาน บวชนาน ๆ นิพพานชักไกล บวชไปบวชไปไม่รู้อะไร เป็นนิพเป็นพาน...

การปฏิบัติธรรมนั้นท่านผู้รู้สอนให้พึงระลึกอยู่เสมอว่าให้ทำตนเป็นคนใหม่อยู่เสมอ เป็นนวกะ เป็นครูบา ผู้กำลังมุ่งแสวงหาตน ผู้จ้องมองกลับมาข้างในใหม่มองออกไปข้างนอก.

***(1)**

- ญามาจากคำว่า อัญญา แปลว่าผู้รู้ ผู้เห็นธรรมผู้เข้าถึงสิ่งจะ... ญาณาย (อัญญาชา) คือผู้อยู่กับปัจจุบัน ได้อย่างเด็ดขาด ผู้ไม่อาลัยอาวรณ์กับสังขารกาย-จิตแล้ว, ผู้ไม่หวัหวัชิ่งใด, ไม่มีทุกข์ใดสนสะพวยใจได้อีกแล้ว
- สมณศักดิ์ไทยที่ใช้กันอยู่กับปัจจุบันจะเป็นดังนี้ พระครู, พระราชาคณะชั้นสามัญ, พระราชาคณะชั้นราช, ชั้นเทพ, ชั้นธรรม, ชั้นรองสมเด็จพระ, ชั้นสมเด็จพระ, สังฆราช

***(2)**

- เป็นตำนานความเชื่อตามคัมภีร์พุทธวงศ์ที่ว่าสุเมธดาบสนอนทอดตัวเป็นสะพานบุญทับทางโคลนที่ชาวบ้านร่วมกันถมยังไม่เสร็จ แต่พระพุทธเจ้าวิปัสสิเสด็จมาก่อนแรงงานชาวบ้านทำไม่ทัน... ด้วยอาณิสสงส์ในครั้งนั้นสุเมธดาบสได้รับการพยากรณ์ว่าจักได้มาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในปัจจุบันนามว่าพระโคตมอีกความเชื่อหนึ่งผู้ที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บจะหายขาดได้

***(3)**

- หรือหากแม้มีพรรษาเกินห้าไปแล้วแต่ทราบใดที่ยังไม่ได้รับการประกอบพิธีเถราก็ยังไม่ได้รับการเลื่อนชั้นให้เรียกอย่างอื่นเพราะยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมโลกาธิปไตย
- ประเพณีพิธีกรรมนี้แต่ละท้องถิ่นอาจถือสมมติคิดเพี้ยนกันไปบ้างในส่วนที่เป็นเปลือกแต่สาระแก่นการกระทำมุ่งประกาศกิตติคุณเชิดชูพระผู้เป็นที่พึ่งของสังคมเป็นที่ตั้ง

www.watsomphras.com